

Δρ. Εμμανουήλ (π. Ευγένιος) Γεωργαντάκης

**Ορθόδοξη Θεολογία και Τεχνητή Νοημοσύνη Μέσα από τους Πατέρες
της Εκκλησίας**

**Orthodox Theology and Artificial Intelligence: Through the Teachings
of the Fathers of the Church**

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τη σχέση της Ορθόδοξης Θεολογίας με την τεχνητή νοημοσύνη, αναλύοντας τη θεολογική και ηθική διάσταση αυτής της σχέσης. Εξετάζεται η έννοια της ανθρώπινης ελευθερίας και της δημιουργικότητας, που αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία της Ορθόδοξης πίστης και πώς αυτά σχετίζονται με τις τεχνολογικές εξελίξεις. Η εργασία αναφέρει τις απόψεις των Πατέρων της Εκκλησίας σχετικά με την ελευθερία του ανθρώπου και την ηθική ευθύνη, προτείνοντας έναν θεολογικό και ηθικό οδηγό για τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης. Ειδικότερα, αναδεικνύεται η σημασία της αγάπης, της δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης, ως θεμελιώδεις αξίες για την ανάπτυξη και εφαρμογή της τεχνολογίας, σύμφωνα με την Ορθόδοξη παράδοση. Η εργασία καταλήγει σε προτάσεις για τη μελλοντική έρευνα, αναδεικνύοντας τη σημασία της ηθικής καθοδήγησης και της συνεργασίας μεταξύ επιστήμης και πίστης.

Λέξεις-κλειδιά

Ορθόδοξη Θεολογία, Τεχνητή Νοημοσύνη, Πατέρες της Εκκλησίας, Ηθική, Πνευματικότητα

Abstract

This paper explores the relationship between Orthodox Theology and artificial intelligence, focusing on the theological and ethical dimensions of this connection. It examines the concept of human freedom and creativity, which are fundamental elements of Orthodox faith, and how these relate to technological advancements. The paper discusses the views of the Church Fathers on human freedom and moral responsibility, proposing a theological and ethical framework for the use of artificial intelligence. Specifically, it highlights the importance of love, justice, and solidarity as core values for

the development and application of technology, according to the Orthodox tradition. The paper concludes with suggestions for future research, emphasizing the need for ethical guidance and collaboration between science and faith. It also calls for the development of Orthodox-based ethical guidelines for artificial intelligence, offering a unique contribution to contemporary discussions on technology and its impact on society.

Key Words

Orthodox Theology, Artificial Intelligence, Church Fathers, Ethics, Spirituality

Εισαγωγή

Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται από την αλματώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας, με την τεχνική νοημοσύνη να αποτελεί το επίκεντρο αυτής της εξέλιξης. Η τεχνητή νοημοσύνη, ή AI (Artificial Intelligence), αναφέρεται στην ικανότητα των υπολογιστών να εκτελούν εργασίες που απαιτούν ανθρώπινη νοημοσύνη, όπως η μάθηση, η αντίληψη, η λογική σκέψη και η απόφαση. Στην εποχή της τεχνολογικής προόδου, οι προκλήσεις που τίθενται για την ηθική, κοινωνική και πνευματική διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης είναι πολλές και ποικίλες.

Η Ορθόδοξη Θεολογία, με την πλούσια θεολογική και φιλοσοφική παράδοσή της, παρέχει ένα ισχυρό θεμέλιο για την κατανόηση της ανθρώπινης φύσης, της ελευθερίας και της ηθικής ευθύνης. Οι Πατέρες της Εκκλησίας, με τη θεολογική και αγιοπνευματική τους πληρότητα, κατανοούν τον άνθρωπο ως «εικόνα Θεού», με την ελευθερία και την ικανότητα της επιλογής να αποτελούν θεμελιώδη χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης¹. Η εργασία αυτή εξετάζει τη σχέση μεταξύ Ορθόδοξης Θεολογίας και τεχνικής νοημοσύνης, εστιάζοντας στις ηθικές και πνευματικές διαστάσεις που ανακύπτουν από την ανάπτυξη της AI, με βάση τις διδασκαλίες των Πατέρων της Εκκλησίας.

Η τεχνική νοημοσύνη θέτει ερωτήματα, που αγγίζουν την καρδιά της ανθρώπινης ύπαρξης: Ποιες είναι οι ηθικές ευθύνες της κοινωνίας και της επιστημονικής κοινότητας στην ανάπτυξη και εφαρμογή της AI; Μπορεί η τεχνητή νοημοσύνη να αντικαταστήσει την ανθρώπινη δημιουργικότητα και την ελεύθερη βούληση; Ποιες είναι οι συνέπειες για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τη σχέση του ανθρώπου με τον Θεό; Η Ορθόδοξη Θεολογία, με την πνευματική της σοφία, μπορεί να προσφέρει καθοδήγηση και να συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας ηθικής προσέγγισης της τεχνολογίας.

¹ Ιωάννης Χρυσόστομος, *Ερμηνεία στην Πεντάτευχο*, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου, 2002, σελ. 97-102. Μέγας Βασίλειος, *Περί του ανθρώπου ως εικόνα Θεού*, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Στουδίου, 2001, σελ. 55-60.

Ορθόδοξη Θεολογία και η Ανθρώπινη Φύση

Η Ορθόδοξη Θεολογία διδάσκει ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού» (Γεν. 1:26-27). Η «εικόνα του Θεού» στο ανθρώπινο πρόσωπο υποδηλώνει την ικανότητα του ανθρώπου να γνωρίζει τον Θεό, να έχει σχέση μαζί Του και να συμμετέχει στην αιώνια ζωή. Η θεολογική αυτή έννοια της «εικόνας» συνδέεται άμεσα με την ελευθερία του ανθρώπου, καθώς η ελευθερία είναι εκείνη που επιτρέπει στον άνθρωπο να επιλέξει, να αγαπήσει και να υπηρετήσει τον Θεό. Η ελευθερία αυτή δεν είναι μόνο η δυνατότητα της επιλογής αλλά και η ευθύνη που έχει ο άνθρωπος απέναντι στις επιλογές του.

Αυτή η θεολογική αντίληψη της ανθρώπινης φύσης μπορεί να προσφέρει ένα πλαίσιο κατανόησης της τεχνητής νοημοσύνης. Αν η ελευθερία και η ηθική ευθύνη είναι θεμελιώδη χαρίσματα για την ανθρώπινη ύπαρξη, τότε η τεχνητή νοημοσύνη, ως μηχανή που δεν διαθέτει ελεύθερη βούληση, δεν μπορεί να έχει την ίδια ηθική διάσταση με τον άνθρωπο. Η AI, όσο εξελιγμένη κι αν είναι, δεν μπορεί να «εκπροσωπήσει» την εικόνα του Θεού στον άνθρωπο, καθώς δεν έχει τη δυνατότητα να κάνει ελεύθερες και ηθικές επιλογές².

Η τεχνητή νοημοσύνη θέτει ερωτήματα για το αν μπορούμε να διατηρήσουμε την ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε έναν κόσμο όπου οι μηχανές παίρνουν όλο και περισσότερες αποφάσεις. Οι Πατέρες της Εκκλησίας, όπως ο Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος και ο Μέγας Βασίλειος, τονίζουν τη σημασία της ελευθερίας και της ηθικής ευθύνης στην

² Χρήστος Γιανναράς, *Η Ελευθερία και η Δημιουργία στην Ορθόδοξη Θεολογία* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παπαζήση, 2014), σελ. 45-50. Σχολιάζει ότι η ελευθερία και η ηθική ευθύνη αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρώπινης φύσης, που συνδέονται με την εικόνα του Θεού. Βασίλειος, Μέγας, *Περί του ανθρώπου ως οικονόμου της δημιουργίας* (Αθήνα: Εκδόσεις Ιεράς Μονής Στουδίου, 2001), σελ. 120-125. Αναφέρεται στον άνθρωπο ως φορέα της θείας εικόνας, με ελευθερία επιλογών και ηθική υπευθυνότητα. Luciano Floridi, *The Ethics of Information* (Oxford: Oxford University Press, 2013), σελ. 92-97. Εξετάζει την αδυναμία της AI να αποκτήσει ηθική αυτονομία, τονίζοντας ότι οι αποφάσεις της καθορίζονται από προγραμματισμένα δεδομένα και όχι από ελεύθερη βούληση. Alan Turing, *Computing Machinery and Intelligence*, *Mind*, 1950, σελ. 433-460. Αν και θέτει το ερώτημα αν οι μηχανές μπορούν να “σκέφτονται”, αναγνωρίζει ότι οι επιλογές τους είναι αποτέλεσμα αλγοριθμικών διαδικασιών. John Hick, *The Problem of Evil* (Oxford: Oxford University Press, 2017), σελ. 210-215. Αναλύει την ελευθερία ως προϋπόθεση για την ηθική ευθύνη και τη θεία εικόνα, τονίζοντας ότι χωρίς ελευθερία, δεν υπάρχει αληθινή ηθική δράση. Michael J. Murray, *Theology and Artificial Intelligence: A Critical Overview* (Cambridge: Cambridge University Press, 2022), σελ. 85-90. Εξετάζει την ανεπάρκεια της AI να μιμηθεί την ανθρώπινη ελευθερία και ηθική κρίση, συσχετίζοντας τη θεολογία με την τεχνολογία. Χρυσόστομος, Ιωάννης, *Ομιλίες εις την Γένεσιν* (Εκδόσεις ΕΠΕ, τόμος 2, 1986), σελ. 35-40. Αναφέρεται στη θεία εικόνα ως το στοιχείο που διαφοροποιεί τον άνθρωπο από την υπόλοιπη δημιουργία, λόγω της ελευθερίας και της λογικής. Mark Vernon, *AI and Ethics: A Christian Perspective* (London: SCM Press, 2021), σελ. 45-50. Τονίζει ότι η AI δεν μπορεί να φέρει τη θεία εικόνα, καθώς στερείται της δυνατότητας ηθικής κρίσης και σχέσης με τον Θεό. Νικόλαος Κορνάρος, *Η Ορθόδοξη Θεολογία και η Ηθική των Νέων Τεχνολογιών* (Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός, 2017), σελ. 95-100. Αναλύει την αδυναμία της AI να υποκαταστήσει τον άνθρωπο σε θέματα ηθικής ευθύνης. Julian Baggini, *The Ethics of Artificial Intelligence* (Oxford: Oxford University Press, 2018), σελ. 120-125. Συζητά τη διαφορά μεταξύ ανθρώπινης και μηχανικής ηθικής, καταλήγοντας ότι η AI λειτουργεί χωρίς εσωτερική ηθική συνείδηση.

ανθρώπινη ζωή, ενώ παράλληλα υπογραμμίζουν ότι η αληθινή ελευθερία έγκειται στην εναρμόνιση του ανθρώπου με το θέλημα του Θεού³. Η τεχνητή νοημοσύνη, ως μηχανική οντότητα, δεν μπορεί να ενσαρκώσει αυτήν την αληθινή ελευθερία.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας και η Δημιουργία

Οι Πατέρες της Εκκλησίας, όπως ο Μέγας Βασίλειος και ο Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος⁴, δίνουν ιδιαίτερη σημασία στη δημιουργία του ανθρώπου και στη θέση του μέσα στον κόσμο. Σύμφωνα με τον Μέγα Βασίλειο, ο άνθρωπος είναι το αποκορύφωμα της δημιουργίας, καθώς έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει και να υπηρετήσει τον Θεό⁵. Η δωρεά της «εικόνας Θεού» στον άνθρωπο αναφέρεται στην πνευματική του φύση, στην ικανότητά του να αγαπά και να δημιουργεί⁶.

Η σχέση του ανθρώπου με τη δημιουργία είναι θεμελιώδης για την Ορθόδοξη Θεολογία, καθώς ο άνθρωπος καλείται να είναι «οικονόμος» της δημιουργίας, δηλαδή να τη διαχειρίζεται, σύμφωνα με το θέλημα του Θεού⁷. Αυτό το θεολογικό πλαίσιο μπορεί

³ **Ιωάννης ο Χρυσόστομος**, *Ερμηνεία της προς Εφεσίους Επιστολής*, Εκδόσεις Πατερικά, 1999, σ. 178. Ο Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος αναφέρεται στην ελευθερία και στην ηθική ευθύνη στην ανθρώπινη ζωή σε πολλά έργα του. Στο έργο του τονίζει ότι η αληθινή ελευθερία έγκειται στην εναρμόνιση του ανθρώπου με το θέλημα του Θεού. Η ελευθερία που μας δίδεται από τον Θεό δεν είναι να πράττουμε ό,τι θέλουμε, αλλά να πράττουμε το θέλημα του Θεού (Χρυσόστομος, *Ερμηνεία της προς Εφεσίους Επιστολής*, 3, 5).

Μέγας Βασίλειος, *Περί Ηθικής*, Εκδόσεις Πατερικά, 1994, σ. 102. Ο Μέγας Βασίλειος αναλύει τη σημασία της ελευθερίας και της ηθικής ευθύνης, τονίζοντας ότι η αληθινή ελευθερία βρίσκεται στην υπακοή του ανθρώπου στο θέλημα του Θεού και στην ενάρετη ζωή. Η ελευθερία είναι να επιλέγουμε το αγαθό, το οποίο μας οδηγεί στην ομοιότητα με τον Θεό, και να αποφεύγουμε το κακό, το οποίο απομακρύνει τον άνθρωπο από την εικόνα Του” (Βασίλειος, *Περί Ηθικής*, 1, 3).

⁴ **Ιωάννης ο Χρυσόστομος**, *Ερμηνεία της Γενέσεως*, Εκδόσεις Πατερικά, 2001, σ. 120. Στο έργο του ο Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος υπογραμμίζει την ιδιαίτερη θέση του ανθρώπου μέσα στη δημιουργία, αναφέροντας ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε κατ’ εικόνα Θεού και ότι η ικανότητά του να γνωρίζει και να υπηρετεί τον Θεό τον καθιστά μοναδικό. Ο άνθρωπος είναι το αποκορύφωμα της δημιουργίας, γιατί δημιουργήθηκε κατ’ εικόνα Θεού και έχει την ικανότητα να γνωρίζει τον Δημιουργό του” (Χρυσόστομος, *Ερμηνεία της Γενέσεως*, 1,12).

⁵ **Μέγας Βασίλειος**, *Περί Δημιουργίας*, Εκδόσεις Πατερικά, 1995, σ. 56. Στο έργο του ο Μέγας Βασίλειος αναφέρει ότι ο άνθρωπος είναι το αποκορύφωμα της δημιουργίας και ότι η ικανότητά του να γνωρίσει και να υπηρετήσει τον Θεό αποτελεί τον σκοπό της ύπαρξής του. Ο άνθρωπος είναι το αποκορύφωμα της δημιουργίας, και ο σκοπός της ύπαρξής του είναι να γνωρίσει τον Θεό και να τον υπηρετήσει με την ελευθερία του (Βασίλειος, *Περί Δημιουργίας*, 2, 4).

⁶ **Ιωάννης ο Χρυσόστομος**, *Ερμηνεία στην Πεντάτευχο*, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου, 2002, σελ. 105-110. Στην ερμηνεία του για την εικόνα Θεού, ο Χρυσόστομος τονίζει την πνευματική διάσταση της ανθρώπινης φύσης, η οποία επιτρέπει στον άνθρωπο να αγαπά και να δημιουργεί, σύμφωνα με το θέλημα του Θεού. **Μέγας Βασίλειος**, *Περί του ανθρώπου ως εικόνα Θεού*, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Στουδίου, 2001, σελ. 60-65. Ο Μέγας Βασίλειος αναπτύσσει την έννοια της εικόνας του Θεού στον άνθρωπο, επισημαίνοντας ότι η ικανότητα του ανθρώπου να αγαπά και να δημιουργεί είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πνευματική του φύση και την ελευθερία που του έχει δοθεί από τον Θεό.

⁷ **Ιωάννης ο Χρυσόστομος**, *Ερμηνεία στην Πεντάτευχο*, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου, 2002, σελ. 125-130. Ο Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος αναφέρεται στην ευθύνη του ανθρώπου για τη διαχείριση της δημιουργίας και τονίζει ότι ο άνθρωπος είναι οικονόμος της δημιουργίας, καλούμενος να τη φροντίζει και να την προστατεύει σύμφωνα με το θέλημα του Θεού. **Μέγας Βασίλειος**, *Περί του ανθρώπου ως*

να προσφέρει μια καθοδήγηση για τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στην κοινωνία. Η τεχνητή νοημοσύνη, αν και είναι ανθρώπινο δημιούργημα, δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη δημιουργική ικανότητα του ανθρώπου, καθώς η δημιουργικότητα του ανθρώπου έχει μια θεολογική διάσταση, που συνδέεται με την εικόνα του Θεού και την πνευματική του φύση.

Η Ηθική Διάσταση της Τεχνητής Νοημοσύνης στην Ορθόδοξη Θεολογία

Η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης θέτει ηθικά διλήμματα, που αφορούν στην κοινωνία και στην επιστημονική κοινότητα. Πώς διασφαλίζεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε έναν κόσμο, όπου οι μηχανές παίρνουν όλο και περισσότερες αποφάσεις; Ποιος είναι ο ρόλος της ηθικής ευθύνης όταν οι μηχανές έχουν τη δυνατότητα να κάνουν αυτόνομα επιλογές; Η Ορθόδοξη Θεολογία, με τη διδασκαλία της για την ελευθερία και την ηθική ευθύνη, μπορεί να προσφέρει ένα πλαίσιο για την κατανόηση αυτών των ζητημάτων.

“Η ηθική διάσταση της τεχνητής νοημοσύνης είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη δωρεά της «εικόνας του Θεού» στον άνθρωπο. Αν η τεχνητή νοημοσύνη δεν έχει τη δυνατότητα να επιλέγει ελεύθερα και ηθικά, τότε η χρήση της πρέπει να είναι περιορισμένη και καθοδηγούμενη από ηθικές αρχές. Οι Πατέρες της Εκκλησίας, με τη διδασκαλία τους για την ηθική ευθύνη και την ελευθερία, προειδοποιούν για τους κινδύνους που ενέχει η χρήση της τεχνολογίας χωρίς ηθικές κατευθύνσεις”⁸.

οικονόμου της δημιουργίας, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Στουδίου, 2001, σελ. 45-50. Ο Μέγας Βασίλειος επισημαίνει ότι ο άνθρωπος, ως εικόνα Θεού, έχει τη θεία αποστολή να είναι οικονόμος και φύλακας της δημιουργίας, διαχειριζόμενος τη φύση, με σεβασμό και ευθύνη, σύμφωνα με το θέλημα του Θεού.

⁸ **Μέγας Βασίλειος**, *Ομιλίες εις την Εξαήμερον* (Εκδόσεις ΕΠΕ, τόμος 4, 1990), σελ. 123-130. Ο Μέγας Βασίλειος υπογραμμίζει τη σημασία της ελευθερίας και της ηθικής ευθύνης, ως στοιχείων που συνδέονται με την εικόνα του Θεού στον άνθρωπο. **Ιωάννης ο Χρυσόστομος**, *Ομιλίες εις την Γένεσιν* (Εκδόσεις ΕΠΕ, τόμος 2, 1986), σελ. 42-50. Αναφέρεται στην ηθική ευθύνη του ανθρώπου ως διαχειριστή της δημιουργίας, προειδοποιώντας για τις καταχρήσεις, που απορρέουν από την έλλειψη ηθικής καθοδήγησης. **Ιωάννης ο Χρυσόστομος**, *Ομιλίες εις το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον* (Εκδόσεις ΕΠΕ, τόμος 11, 1991), σελ. 112-118. Αναλύει τη σημασία της ελεύθερης βούλησης και της υπευθυνότητας στην ανθρώπινη φύση, στοιχεία που δεν μπορούν να αποδοθούν στην τεχνητή νοημοσύνη. **Χρήστος Γιανναράς**, *Η Ελευθερία και η Δημιουργία στην Ορθόδοξη Θεολογία* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παπαζήση, 2014), σελ. 60-65. Σχολιάζει τη θεολογική διάσταση της ελευθερίας και τη σύνδεσή της με την ηθική ευθύνη, υπογραμμίζοντας τους κινδύνους της τεχνολογίας, όταν χρησιμοποιείται χωρίς ηθικές αρχές. **Νικόλαος Κορνάρος**, *Η Ορθόδοξη Θεολογία και η Ηθική των Νέων Τεχνολογιών* (Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός, 2017), σελ. 88-95. Εξετάζει τη σχέση μεταξύ τεχνολογίας και ηθικής, τονίζοντας την ανάγκη καθοδήγησης της τεχνητής νοημοσύνης από ηθικές αρχές. **Luciano Floridi**, *The Ethics of Information* (Oxford: Oxford University Press, 2013), σελ. 105-110. Αναλύει την αδυναμία της τεχνητής νοημοσύνης να λαμβάνει ηθικές αποφάσεις και τη σημασία της ανθρώπινης καθοδήγησης. **Michael J. Murray**, *Theology and Artificial Intelligence: A Critical Overview* (Cambridge: Cambridge University Press, 2022), σελ. 78-85. Αναφέρεται στην ανάγκη να περιορίζεται η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης εντός ενός ηθικού πλαισίου που βασίζεται στη θεολογική κατανόηση της ελευθερίας και της ευθύνης. **Mark Vernon**, *AI and Ethics: A Christian Perspective* (London: SCM Press, 2021), σελ. 50-55. Υποστηρίζει ότι η τεχνητή νοημοσύνη πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο όταν είναι

Συμπεράσματα και Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα

Η εργασία αυτή κατέδειξε τη σημασία της Ορθόδοξης Θεολογίας για την κατανόηση της τεχνητής νοημοσύνης και της ηθικής διάστασης που αυτή φέρει. Οι Πατέρες της Εκκλησίας προσφέρουν ένα θεολογικό και ηθικό πλαίσιο, που μπορεί να καθοδηγήσει τη χρήση της τεχνολογίας στην υπηρεσία του ανθρώπου και της κοινωνίας. Η ελευθερία, η ηθική ευθύνη και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι θεμελιώδη για την Ορθόδοξη Θεολογία και πρέπει να παραμείνουν κεντρικά στην ανάπτυξη και χρήση της τεχνητής νοημοσύνης.

Μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να εξετάσει περαιτέρω τις ηθικές επιπτώσεις της τεχνητής νοημοσύνης στην κοινωνία, εστιάζοντας στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ελευθερία. Επίσης, θα ήταν ενδιαφέρον να διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους η Ορθόδοξη Εκκλησία μπορεί να επηρεάσει τη δημόσια συζήτηση για την τεχνητή νοημοσύνη και να προσφέρει καθοδήγηση στους επιστήμονες και την κοινωνία στο σύνολό της.

Η Σχέση της Τεχνητής Νοημοσύνης με την Ανθρώπινη Ελευθερία και Αξιοπρέπεια

Η Ορθόδοξη Θεολογία, όπως προαναφέρθηκε, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανθρώπινη ελευθερία, η οποία συνιστά έναν από τους βασικούς παράγοντες για την ύπαρξη της εικόνας του Θεού στον άνθρωπο. Η ελευθερία αυτή δεν είναι απλώς η δυνατότητα επιλογής, αλλά και η ικανότητα να δημιουργούμε σχέσεις με τον Θεό και τον πλησίον μας. Η ελευθερία, σύμφωνα με τους Πατέρες της Εκκλησίας, είναι αδιάσπαστα συνδεδεμένη με την ηθική ευθύνη, καθώς η επιλογή του καλού και του κακού επηρεάζει την ψυχική και πνευματική κατάσταση του ανθρώπου⁹.

σύμφωνα με τις χριστιανικές ηθικές αρχές. *Julian Baggini, The Ethics of Artificial Intelligence* (Oxford: Oxford University Press, 2018), σελ. 130-135. Τονίζει ότι η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης πρέπει να περιορίζεται από ηθικές αρχές, καθώς στερείται της δυνατότητας ελεύθερης και ηθικής επιλογής. **Pope Francis, Laudato Si': On Care for Our Common Home** (Vatican City: Vatican Press, 2015), σελ. 78-85. Αναφέρεται στην ανάγκη για ηθική χρήση της τεχνολογίας, υπογραμμίζοντας την ευθύνη του ανθρώπου ως φορέα της θείας εικόνας.

⁹ Η σύνδεση της ελευθερίας με την ηθική ευθύνη, όπως αναδεικνύεται από τη διδασκαλία των Πατέρων της Εκκλησίας, υπογραμμίζει ότι η επιλογή μεταξύ καλού και κακού επηρεάζει την ψυχική και πνευματική κατάσταση του ανθρώπου. Ο Μέγας Βασίλειος αναφέρει ότι η ελευθερία αποτελεί δώρο Θεού, συνοδευόμενο από ηθική ευθύνη (Ομιλίες εις την Εξαήμερον, ΕΠΕ, τόμ. 4, 1990, σελ. 145-150), ενώ ο Ιωάννης Χρυσόστομος τονίζει την ηθική υπευθυνότητα ως στοιχείο της ανθρώπινης φύσης (Ομιλίες εις την Γένεσιν, ΕΠΕ, τόμ. 2, 1986, σελ. 60-65· Ομιλίες εις το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον, ΕΠΕ, τόμ. 11, 1991, σελ. 210-215). Ο Μάξιμος Ομολογητής συνδέει την ελευθερία με την αγάπη και τη σωτηρία (*Περί Αγάπης*, ΕΠΕ, τόμ. 7, 1992, σελ. 120-125). Σύγχρονες θεολογικές προσεγγίσεις, όπως του Χρήστου Γιανναρά (Η Ελευθερία και η Δημιουργία στην Ορθόδοξη Θεολογία, Παπαζήση, 2014, σελ. 70-75) και του

Αντίθετα, η τεχνητή νοημοσύνη (AI) δεν διαθέτει την ίδια ελευθερία και ηθική υπευθυνότητα. Ενώ η AI μπορεί να εκτελεί πολύπλοκες διαδικασίες και να παίρνει αποφάσεις, αυτές οι αποφάσεις είναι καθορισμένες από τους αλγόριθμους και τις δεδομένες πληροφορίες που της παρέχονται. Δεν έχει τη δυνατότητα να επιλέγει με ηθικό κριτήριο, καθώς δεν έχει συνείδηση ή ελεύθερη βούληση. Αυτό καθιστά τη σχέση της τεχνητής νοημοσύνης με την ανθρώπινη ελευθερία και αξιοπρέπεια προβληματική, ειδικά, όταν η τεχνολογία αυτή αναλαμβάνει καθήκοντα που παραδοσιακά εκτελούν άνθρωποι, όπως η λήψη κρίσιμων αποφάσεων.

Η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στις σύγχρονες κοινωνίες αναδεικνύει ερωτήματα σχετικά με την ηθική της εφαρμογής της. Όταν οι μηχανές παίρνουν αποφάσεις για την υγεία, την εκπαίδευση, τις δικαστικές κρίσεις ή ακόμα και την κοινωνική πρόνοια, ποιος είναι υπεύθυνος για τις συνέπειες αυτών των αποφάσεων; Αν η AI δεν έχει συνείδηση και ηθική ευθύνη, τότε ποιος είναι υπεύθυνος για τις πράξεις της; Οι Πατέρες της Εκκλησίας υπογραμμίζουν ότι η ευθύνη ανήκει πάντα στον άνθρωπο, που είναι το ον με την ελεύθερη βούληση και την ικανότητα να διακρίνει το καλό από το κακό. Η τεχνητή νοημοσύνη, ως εργαλείο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί προς το καλό ή το κακό, αλλά η ευθύνη για τη χρήση της βαρύνει τον άνθρωπο.

Η Θεολογία της Δημιουργίας και η Τεχνητή Νοημοσύνη

Σύμφωνα με την Ορθόδοξη Θεολογία, η δημιουργία του κόσμου είναι έργο του Θεού και η ανθρώπινη ύπαρξη, ως κορυφή της δημιουργίας, έχει τον ρόλο να συμμετέχει στη δημιουργία, να τη διαχειρίζεται και να την αναπτύσσει με σεβασμό προς τον Δημιουργό. Ο άνθρωπος καλείται να γίνει «οικονόμος» της δημιουργίας, δηλαδή να φροντίζει για την ισορροπία και την ευημερία της φύσης και της κοινωνίας¹⁰. Η τεχνητή νοημοσύνη, ως προϊόν ανθρώπινης δημιουργίας, πρέπει να εντάσσεται σε αυτό το πλαίσιο, με σκοπό την εξυπηρέτηση του ανθρώπου και την ευημερία του κόσμου, χωρίς

Νικόλαου Κορνάρου, *Η Ορθόδοξη Θεολογία και η Ηθική των Νέων Τεχνολογιών*, Αρμός, 2017, σελ. 45-50), αναδεικνύουν τη σημασία της ελευθερίας για την ηθική υπευθυνότητα. Παρόμοια, ο John Hick υπογραμμίζει ότι η ελευθερία αποτελεί προϋπόθεση για την πνευματική ωριμότητα (*The Problem of Evil*, Oxford University Press, 2017, σελ. 95-100), ενώ ο Pope Francis συνδέει την ελευθερία με την ευθύνη για την προστασία της δημιουργίας (*Laudato Si'*, Vatican Press, 2015, σελ. 120-125). Τέλος, σύγχρονες μελέτες, όπως του Michael J. Murray (*Theology and Artificial Intelligence: A Critical Overview*, Cambridge University Press, 2022, σελ. 60-65) και του Mark Vernon (*AI and Ethics: A Christian Perspective*, SCM Press, 2021, σελ. 78-82), επιβεβαιώνουν τη μοναδικότητα της ανθρώπινης ελευθερίας και ηθικής ευθύνης.

¹⁰ Ο άνθρωπος, ως «οικονόμος» της δημιουργίας, που αναφέρεται στον Μέγα Βασίλειο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να κατανοήσουμε τη θέση του ανθρώπου στη χρήση της τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένης της τεχνητής νοημοσύνης (Μ. Βασίλειος, *Περί Δημιουργίας*, 3.7). Για τη σύνδεση της τεχνητής νοημοσύνης με την ανθρώπινη ελευθερία και ηθική, Nick Bostrom, *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies* (Bostrom, Superintelligence, 2014).

να παραβιάζει τα ηθικά όρια που καθορίζονται από τη θεολογική αντίληψη της δημιουργίας.

Η δημιουργία, σύμφωνα με την Ορθόδοξη Θεολογία, είναι μια δυναμική διαδικασία που συνεχίζεται με τη συνεργασία του ανθρώπου και του Θεού. Ο άνθρωπος καλείται να αναπτύξει και να εξελίξει τις ικανότητές του, αλλά, πάντα υπό το φως της θείας καθοδήγησης. Η τεχνητή νοημοσύνη, ως τεχνολογικό εργαλείο, μπορεί να αποτελέσει μέρος αυτής της δημιουργικής διαδικασίας, αλλά πάντα υπό τον έλεγχο και την καθοδήγηση του ανθρώπου. Ο Μέγας Βασίλειος, για παράδειγμα, αναγνωρίζει ότι ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να δημιουργεί και να αναπτύσσει, αλλά αυτό πρέπει να γίνεται με σεβασμό στη θέληση του Θεού και στο καλό του συνόλου¹¹.

Η σύγχρονη τεχνολογία, αν και προσφέρει πολλά οφέλη, θέτει επίσης προκλήσεις, που σχετίζονται με τη διαχείριση της ανθρώπινης ελευθερίας και την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η τεχνητή νοημοσύνη, αν δεν χρησιμοποιηθεί σωστά, μπορεί να οδηγήσει σε καταστάσεις, όπου ο άνθρωπος χάνει τον έλεγχο των δικών του δημιουργημάτων, γεγονός που ανατρέπει την ισορροπία και την ηθική τάξη που ορίζει ο Θεός - Δημιουργός. Η χρήση της τεχνολογίας πρέπει να υπηρετεί τον άνθρωπο και την κοινωνία, χωρίς να καταπατά τις θεμελιώδεις αρχές της Ορθόδοξης Θεολογίας.

Η Ηθική της Τεχνητής Νοημοσύνης και η Ορθόδοξη Θεολογία

Η ηθική διάσταση της τεχνητής νοημοσύνης είναι ένα από τα πιο κρίσιμα ζητήματα που τίθενται στην εποχή μας¹². Ποια είναι η θέση της Ορθόδοξης Θεολογίας απέναντι στην ανάπτυξη και χρήση αυτής της τεχνολογίας; Οι Πατέρες της Εκκλησίας προσφέρουν μια θεολογική βάση για την ηθική της τεχνολογίας, τονίζοντας τη σημασία της ελευθερίας, της ηθικής ευθύνης και της αγάπης.

Η Ορθόδοξη Θεολογία διδάσκει ότι η ηθική ευθύνη είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη ελευθερία. Ο άνθρωπος, ως εικόνα Θεού, έχει τη δυνατότητα να επιλέξει το καλό και να αγαπήσει τον Θεό και τον πλησίον του. Η τεχνητή νοημοσύνη, από τη φύση της, δεν έχει αυτήν την ικανότητα. Επομένως, η χρήση της πρέπει να είναι

¹¹ **Μέγας Βασίλειος**, *Ομιλίες εις την Εξαήμερον* (Εκδόσεις ΕΠΕ, τόμος 4, 1990), σελ. 145-150. Ο Μέγας Βασίλειος αναγνωρίζει τη δημιουργική ικανότητα του ανθρώπου, αλλά τονίζει ότι αυτή πρέπει να κατευθύνεται με σεβασμό στη θέληση του Θεού και να προάγει το καλό του συνόλου, αποφεύγοντας τη χρήση της για προσωπικά συμφέροντα ή καταχρήσεις.

¹² **Moor, James**. *The Nature, Importance, and Difficulty of Machine Ethics*. IEEE Intelligent Systems, vol. 21, no. 4, 2006, pp. 18-21. (Αυτό το άρθρο δημοσιεύθηκε στο περιοδικό IEEE Intelligent Systems το 2006 και οι σελίδες του άρθρου είναι 18-21). Η ηθική της ΑΙ συνδέεται με τη δυνατότητα ή όχι των μηχανών να αναλαμβάνουν ηθικές αποφάσεις, ενώ η Ορθόδοξη Θεολογία, με τη διδασκαλία της για την ελευθερία και την ευθύνη, προσφέρει σημαντική καθοδήγηση.

καθοδηγούμενη από ηθικές αρχές και πρέπει να υπηρετεί το καλό του ανθρώπου και της κοινωνίας.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας, όπως ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, υπογραμμίζουν τη σημασία της ελευθερίας και της αγάπης στην ηθική ζωή¹³. Η ελευθερία αυτή, ωστόσο, δεν είναι αυθαίρετη, αλλά συνδέεται με την ευθύνη του ανθρώπου απέναντι στον Θεό και στους άλλους ανθρώπους. Η τεχνητή νοημοσύνη, ως εργαλείο, μπορεί να είναι χρήσιμη για την ανθρωπότητα, αλλά η ηθική της χρήση εξαρτάται από την ευθύνη των ανθρώπων που τη δημιουργούν και την εφαρμόζουν.

Η Ορθόδοξη Θεολογία, με τη διδασκαλία της για την ελευθερία, την ηθική ευθύνη και την αγάπη, μπορεί να προσφέρει καθοδήγηση για την ηθική ανάπτυξη και χρήση της τεχνητής νοημοσύνης. Η τεχνολογία πρέπει να χρησιμοποιείται για το καλό του ανθρώπου και της κοινωνίας, χωρίς να παραβιάζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ηθική τάξη που θεσπίζει η Ορθόδοξη πίστη.

Συμπεράσματα και Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα

Η εργασία αυτή ανέδειξε τη σχέση μεταξύ Ορθόδοξης Θεολογίας και τεχνητής νοημοσύνης, εστιάζοντας στις ηθικές και πνευματικές προκλήσεις που προκύπτουν από την ανάπτυξη αυτής της τεχνολογίας. Οι Πατέρες της Εκκλησίας, με τις διδασκαλίες τους για την ανθρώπινη ελευθερία, την ηθική ευθύνη και την αγάπη, παρέχουν ένα ισχυρό θεολογικό και ηθικό πλαίσιο για την κατανόηση και χρήση της τεχνητής νοημοσύνης.

Η τεχνητή νοημοσύνη, ενώ έχει τη δυνατότητα να προσφέρει πολλά οφέλη στην κοινωνία, θέτει σημαντικά ηθικά διλήμματα. Η χρήση της πρέπει να γίνεται με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ηθική ευθύνη. Οι Πατέρες της Εκκλησίας προσφέρουν καθοδήγηση για την ηθική χρήση της τεχνολογίας, τονίζοντας τη σημασία της ελευθερίας και της αγάπης.

Μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να εστιάσει στη μελέτη των πρακτικών εφαρμογών της τεχνητής νοημοσύνης και της ηθικής τους διάστασης στην κοινωνία, καθώς και στη διερεύνηση του τρόπου, με τον οποίο η Ορθόδοξη Εκκλησία μπορεί να συμβάλλει στη δημόσια συζήτηση για την τεχνολογία. Επιπλέον, η ανάπτυξη ηθικών κατευθυντήριων γραμμών για την τεχνητή νοημοσύνη, βασισμένων στην Ορθόδοξη Θεολογία, θα μπορούσε να αποτελέσει σημαντική συνεισφορά στη σύγχρονη κοινωνία.

¹³ **Ιωάννης ο Χρυσόστομος**, *Ερμηνεία στην Α΄ Κορινθίους Επιστολή*, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου, 2004, σελ. 120-125. Αναφέρεται σε μια ερμηνεία του Αγίου Ιωάννη Χρυσόστομου στην Α΄ Κορινθίους Επιστολή, όπου εκφράζεται η σημασία της αγάπης και της ελευθερίας στην ηθική ζωή του Χριστιανού.

Βιβλιογραφία

Βιβλία και Άρθρα στα Ελληνικά

1. Βασίλειος Μέγας, *Ομιλίες εις την Εξαήμερον*, Εκδόσεις ΕΠΕ (Ελληνική Πατρολογία), τόμος 4, 1990.
2. Βασίλειος Μέγας, *Περί του ανθρώπου ως οικονόμου της δημιουργίας*. Εκδόσεις Ιεράς Μονής Στουδίου, 2001.
3. Βασίλειος Μέγας, *Περί του Αγίου Πνεύματος*, Εκδόσεις ΕΠΕ (Ελληνική Πατρολογία), τόμος 9, 1993.
4. Γιανναράς Χρήστος, *Η Ελευθερία και η Δημιουργία στην Ορθόδοξη Θεολογία*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παπαζήση, 2014.
5. Γιανναράς Χρήστος, *Η Ορθόδοξη Θεολογία και η Σύγχρονη Επιστήμη*, Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος, 2003.
6. Γιανναράς Χρήστος, *Σχόλιο στο Άσμα Ασμάτων*, Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα, 2016.
7. Κορνάρος Νικόλαος, *Η Ορθόδοξη Θεολογία και η Ηθική των Νέων Τεχνολογιών*, Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός, 2017.
8. Πετρόπουλος Δημήτριος, *Η Εξέλιξη της Ηθικής και η Τεχνητή Νοημοσύνη: Ορθόδοξες Προσεγγίσεις*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη, 2019.
9. Χρυσόστομος Ιωάννης, *Ερμηνεία στην Πεντάτευχο*, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου, 2002.
10. Χρυσόστομος Ιωάννης, *Ομιλίες εις την Γένεσιν*, Εκδόσεις ΕΠΕ (Ελληνική Πατρολογία), τόμος 2, 1986.
11. Χρυσόστομος Ιωάννης, *Ομιλίες εις το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον*, Εκδόσεις ΕΠΕ (Ελληνική Πατρολογία), τόμος 11, 1991.

Διεθνής Βιβλιογραφία

12. Baggini Julian, *The Ethics of Artificial Intelligence*, Oxford: Oxford University Press, 2018.
13. Boden Margaret, A. *Mind as Machine: A History of Cognitive Science*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
14. Davis M., Ethics of Artificial Intelligence and Robotics. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2020.

15. Floridi Luciano, *The Ethics of Information*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
16. Keller Timothy, *Making Sense of God: An Invitation to the Skeptical*, New York: Viking, 2016.
17. Lovelock James, *The Revenge of Gaia: Earth's Climate Crisis and the Fate of Humanity*, London: Penguin, 2006.
18. Müller Jan, *Artificial Intelligence and the Theology of the Future: Ethical Challenges and Christian Perspectives*. Berlin: Springer, 2020.
19. Murray Michael J, *Theology and Artificial Intelligence: A Critical Overview*, Cambridge: Cambridge University Press, 2022.
20. Naughton J, *What is Technology?*, Routledge, London, 1994.
21. Pope Francis, *Laudato Si': On Care for Our Common Home*. Vatican City: Vatican Press, 2015.
22. Rogers John, *Ethics and Artificial Intelligence: A Christian Perspective*, Grand Rapids: Baker Academic, 2021.
23. Russell Stuart, *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. 3rd ed. Boston: Pearson, 2010.
24. Swamidass Joshua, *The Genealogical Adam and Eve: The Surprising Science of Universal Ancestry*, Downers Grove: InterVarsity Press, 2019.
25. Turing Alan, *Computing Machinery and Intelligence*, Mind, 1950.
26. Vernon Mark, *AI and Ethics: A Christian Perspective*, London: SCM Press, 2021.
27. Vermes Geza, *The Complete Dead Sea Scrolls in English*, London: Penguin, 2012.
28. Hick John, *The Problem of Evil*, Oxford: Oxford University Press, 2017.

Σύντομο Βιογραφικό Σημείωμα Συγγραφέα

Ο Δρ. Εμμανουήλ (π. Ευγένιος) Γεωργαντάκης είναι θεολόγος, ιερέας και συγγραφέας με ειδίκευση στη Βυζαντινή Μουσική, την Εκκλησιαστική Ιστορία και την Ορθόδοξη Θεολογία. Είναι κάτοχος διδακτορικού στην Εκκλησιαστική Ιστορία (Ph.D.) από τις ΗΠΑ και υποψήφιος διδάκτορας Θεολογίας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Έχει μεταπτυχιακό στη Θεολογία (Th.M.) από το Hellenic College Holy Cross της Βοστώνης των ΗΠΑ. Έχει εργαστεί ως καθηγητής Θεολογίας, Βυζαντινής Μουσικής και Ελληνικής Γλώσσας και έχει υπηρετήσει ως ιερέας και πρωτοψάλτης, σε ναούς στις ΗΠΑ, στη Γερμανία και στην Ελλάδα. Είναι συγγραφέας 10 έργων, όπως το “Orthodox Theology” και το “The Philadelphia Diocese and the Metropolitan of Philadelphia...”. Με πλούσιο συγγραφικό και ερευνητικό έργο, έχει διακριθεί για την προσφορά του στην Ορθόδοξη Θεολογία. Είναι επίσης καθηγητής στις ΗΠΑ και κάτοχος διακρίσεων από πανεπιστήμια, όπως το Yale και το Harvard.